

**ESPURNES
BARROQUES**

MÚSICA I
EXPERIÈNCIES
AL TERRITORI
BARROC

Ensalades i vilancets

CANTORÍA

Direcció: Jorge Losana

Dissabte 11 de maig del 2024, 19h.

Església de Santa Maria
LA POBLA DE CLARAMUNT (ANOIA)

Valora'ns

LA TEVA OPINIÓ ENS AJUDA A MILLORAR

Escaneja aquest codi QR
i valora els concerts
d'Espurnes Barroques!

*Fes-te amic i consulta la resta de
programació d'Espurnes Barroques!*

ESPURNESBARROQUES.CAT

Mateu Fletxa “El Vell” (1481 - 1553) (*Cançoner de Barcelona*)

Gloria... pues nació

Mateu Fletxa “El Vell” (1481 - 1553) (*Biblioteca del Duc de Medinaceli*)

El Jubilate

Anònims (*Cançoner d’Uppsala*)

Riu riu chiu

Verbum caro factum est

Yo me soy la morenica

Diego Ortiz (1510 - 1570)

Recercada Quarta sobre La Folía*

Mateu Fletxa “El Vell” (*Las ensaladas de Flecha*)

La Bomba

José de San Juan (1687 - 1747)

¡A la fiesta, zagales! *

Diversos autors, s. XVII

Españoletas

Joan Cererols (1618 - 1680)

Serafín que con dulce armonía

Diversos autors, s. XVII

Xácaras

José de San Juan

Xácara de los Reyes

De repiques de campanas *

**Estrena absoluta en temps moderns gràcies a l'edició d’Ars Hispana.*

Assessorament musicològic de l’Instituto Complutense de Ciencias Musicales. També s’han utilitzat edicions de Maricarmen Gómez Muntané.

Durada musical: 60' sense pausa

Notes al programa

“*Gloria in excelsis Deo* / pues nació / quien cumplió nuestro deseo. / –¿Quién lo dijo? Di, Mateo. / –Mi fe, yo lo dije, yo”: És temptador pensar que, en aquest diàleg del primer vilancet que escoltarem, **Gloria, pues nació**, s’hi amaga la firma i la veu del seu autor, Mateu Fletxa “El Vell”. Així ho deu pensar el grup Cantoría, que l’ha posat, amb molt bon criteri, com a peça inicial del concert, presentant-nos tant un dels seus protagonistes com la temàtica nadalenca i el gènere dels vilancets que articula la vetllada. Aquesta devia ser una de les obres primerenques de Fletxa, escrita a l’inici d’una fulgurant carrera que va dur-lo, des del seu naixement a Prades, a ser mestre de capella a Lleida, després a la rica cort dels virreis de València Ferran d’Aragó i Germana de Foix, a la cort de la família Mendoza, fins al seu retir a Poblet.

De tota manera, Mateu Fletxa és més conegut per les seves ensalades. Sota aquest nom, ben descriptiu, es coneixien unes composicions fetes de retalls, amb varietat de llengües i, molt sovint, manlleus de cançons populars: una vera i variada amanida musical. **El Jubilate** exalta de joia, primer en llatí i després en castellà, pel naixement del nen Jesús; **La Bomba**, una de les més conegudes i imitades pels seus coetanis, narra la història d’un naufragi durant un bombardeig, amb les pors i les promences dels tripulants. Però no hi patiu: se salven i ho celebren amb cants i balls, dedicats al Naixement, que al capdavant és la festa a celebrar.

Entremig de les dues ensalades, podrem escoltar tres vilancets del Cançoner d’Uppsala o del Duc de Calàbria, un dels reculls fonamentals de la música profana del Renaixement, publicat a Venècia el 1556. Conservat a la Universitat Sueca d’Uppsala, conté cinquanta-quatre vilancets polifònics, la majoria anònims, i algunes composicions de cant pla. Són peces breus, i totes tres juguen en aquest cas amb les fórmules d’alternança entre solista i cor. **Riu riu chiu** i **Verbum caro factum est** podrien ser, per l’estil, del mateix Fletxa. L’anònim **Yo me soy la morenica**, en canvi, glossa el tema bíblic del *Nigra sum sed formosa* del *Càntic dels càntics*, és a dir, “sóc negra però formosa” —en realitat, una mala traducció de l’original hebreu “sóc negra i formosa”.

La música instrumental de l'època queda molt ben representada amb una de les recercades que Diego Ortiz va publicar al seu tractat de 1553, on explica, amb magnífics exemples, la manera de glossar, és a dir, de fer variacions instrumentals sobre un tema o una cançó. En aquest cas, una **Recercada sobre la Folía**, una dansa amb un esquema harmònic simple però especialment fèrtil per a moltíssimes versions posteriors.

A la segona part del programa, dedicada als segles XVII i XVIII, podrem observar els canvis que s'han operat en el salt del Renaixement al Barroc. Els petits joiells que eren els vilancets es transformen en peces més llargues, eix central de grans festes a catedrals i monestirs, com les del compositor català Joan Cererols, mestre durant molts anys de l'Escolania de Montserrat. **Serafín que con dulce armonía** reprèn l'esquema harmònic de la cançó "Marizápalos" per fer-ne una "*vuelta a lo divino*", és a dir, una reconversió cap a un tema religiós nadalenc.

L'altre protagonista d'aquesta segona part també és un compositor català. Investigacions recents han demostrat que José de San Juan fou l'àlies de Josep Joanetes, nascut a Olot, tot i que va desenvolupar la seva carrera a Sigüenza i al convent madrileny de les Descalzas Reales. L'editorial Ars Hispana en va recuperar la seva obra, com el parell de vilancets **¡A la fiesta, zagales!** (1728) i **De repiques de campanas** (1734). Ambdós mantenen un esquema bipartit molt freqüent en els vilancets barrocs: un *estribillo* amb més desenvolupament musical, i unes *coplas* estròfiques que repeteixen la mateixa melodia. El segon, a més, té l'afegit d'una introducció, i serà curiós escoltar com les veus van insistint en la imitació del repic de les campanes, oposat al toc de les matraques, relacionat amb el Divendres Sant i la mort de Jesús.

Completen el programa una sèrie de danses instrumentals, **espanyoletes** i **xácaras**, les primeres amb un ritme ternari molt característic. Pel que fa a les *jácaras*, tenen diverses accepcions, sovint relacionades amb el gènere picaresc, però també hi ha *jácaras* devotes, com la **Xácara de los Reyes**, reconvertida en un vilancet còmic en el qual els personatges protesten al crit de "Hu, hu, hu!", com si fossin aquell rabadà rondinaire que tots coneixem.

Textos

Mateu Fletxa "El Vell". Gloria... pues nació (*Cançoner de Barcelona*)

Gloria in excelsis Deo,
pues naçió
quien cumplió nuestro deseo.
¿Quién lo dixo?, di Mateo.
Mi fe, yo lo dixé, yo.

Di Mateo, ¿qué has sabido
deste sancto nascimiento?
Dygo vos que ya es naçido
el Mexías prometido
en el viejo testamento.
Yo lo creo, yo lo creo,
ya naçió
quien cumplió nuestro deseo.
¿Quién lo dixo?, di Mateo.
Mi fe, yo lo dixé, yo.

Di Mateo, su venida,
que aprovecha desta suerte
más alegre y más cumplida
vida que no siente muerte,
gran consuelo gratis Deo,
pues cumplió nuestro deseo.
¿Quién lo dixo?, di Mateo.
Mi fe, yo lo dixé, yo.

Dinos agora también,
di Mateo, ¿por qué vía
digos vos que allá en Belén,
cerca de Jerusalén,
de una que dizen María,
o que'n rreos
o que'n seo, que hoy naçió
quien cumplió nuestro deseo?
¿Quién lo dixo?, di Mateo.
Mi fe, yo lo dixé, yo.

Mateu Fletxa "El Vell". El Jubilate (Biblioteca del Duc de Medinaceli)

Jubilate Deo omnis terra,
cantate et exultate et psallite.

Mil plaseres aca estén. ¡Amén!
Y así lo digo yo,
por el Niño que nació
esta noche en Belén.
¡Oh gran bien!,
por quien se diría:
"para mí me lo querría,
madre mía,
¡para mí me lo querría!"

¿Por dó veniste bien tal?
Por la Virgen preservada,
la qual dixo en su llegada
al pecado original:

"Poltron françoys, lassame
andare
que soy infantina de bel
maridare."

El diablo que lo oyó, se temió
porque no pudo creer
que lo que mujer perdió
lo cobremos por mujer,
"que sí puede ser, señor bachiller,
¡que sí puede ser!"

El banastón me espanta
que traga con su garganta
los padres primeros.
¡Oh! groseros
¿no veys que la Virgen santa
dixo contra Lucifer:

“Non fay el cavaller,
non fay tal vilanía
que fillola me soy
de Dios de Abrán,
señor de la jerarchía?
¡L'ánima mía!”

El maldito replicó:
¡nunca más paporroo!
¡Assí, assí, cuerpo de nos!
aquí veré yo como baylareis vos
a la girigonça.

“Saltar y bailar
con voces y grita
y vos renegar
serpiente maldita,
¡la Virgen bendita
os hará baylar a la girigonça!”

Et ipsa conteret caput tuum,
jalleluia, alleluia!

Anònim. Riu riu chiu (*Cançoner d'Uppsala*)

Riu riu chiu, la guarda ribera;
Dios guardó el lobo de nuestra cordera,
Dios guardó el lobo de nuestra cordera.

El lobo rabioso la quiso morder,
mas Dios poderoso la supo defender;
quísola hazer que no pudiese pecar,
ni aun original esta Virgen no tuviera.

Este qu'es nacido es el gran monarca,
Christo patriarca, de carne vestido;
hanos redimido con se hazer chiquito,
a un qu'era infinito, finito se hiziera.

Muchas profecias lo han profetizado,
ya en nuestros dias lo hemos alcansado
a Dios humanado vemos en el suelo,
y al hombre nel cielo porque el le quisiera.

Anònim. Verbum caro factum est (*Cançoner d'Uppsala*)

Verbum caro factum est
Porque todos os salveys.

Y la virgen le dezía:
“Vida de la vida mía,
Hijo mío, ¡que os haría!,
que no tengo en qué os hecheys.

Por riquezas terrenales,
¿no dareys unos pañales
a Jesús que entre animales
es nascido según veys?

Anònim. Yo me soy la morenica (*Cançoner d'Uppsala*)

Yo me soy la morenica,
yo me soy la morena.

Lo moreno bien mirado,
que nunca fue hallado
ni jamás se hallará,
fue la culpa del pecado.
Yo me soy...

Soy la sin espina rosa
que Salomón canta y glosa.
Nigra sum sed formosa
Y por mi se cantará.
Yo me soy...

Yo soy la mata inflamada,
ardiendo sin ser quemada
ni de aquel fuego tocada
que a las otras tocará.
Yo me soy...

Mateu Fletxa "El Vell". La Bomba (*Las ensaladas de Flecha*)

¡Bomba, bomba, y agua fuera!
¡Vayan los cargos al mar
que nos ymos anegar!
¡Do remedio no se espera!
¡A l'escota socorred!
¡Vosotros id al timón!
¡Qué espacio! ¡Corred, corred!
¿No veis nuestra perdición?

Essas gúmenas cortad
porque se amaine la vela.
¡Hazia acá contrapesad!
¡Oh, que la nave se asuela!
¡Mandad calafatear
que quizá dará remedio!
¡Ya no hay tiempo ni lugar,
que la nau se abre por medio!

¿Qué haremos?
¿Si aprovechará nadar?
¡Oh, que está tan bravo el mar,
que todos pereçeremos!
Pipas y tablas tomemos.
Mas, triste yo, ¿que haré?
Que yo, que no sé nadar, ¡moriré!

Virgen madre, yo prometo
rezar con tino tus horas.
Si, Juan, tu escapas, hiermo moras.
Monserrate luego meto.
Yo, triste, ofrezco también,
en saliendo deste lago,
ir descalço a Santiago,
eu yendo a Jerusalén.

¡Oh gran socorro y bonança!
¡Nave viene en que escapemos!
¡Allegad, allegad que pereçeremos!
¡Socorred, no aya tardança!
¡No sea un punto detenido,
señores, esse batel!
¡Oh, qué ventura he tenido,
pues que pude entrar en él!

¡Ea, ea, sus, empecemos!
Empieça tú, Gil Piçarra,
a tañer con tu guitarra
y nosotros te ayudaremos.
Esperad que esté templada.
Tiémplala bien, hi de ruin.
Dendén, dendén, dindirindín.

¡Oh, como está destemplada!
¡Acaba, maldito, ya!
Dendén, dendén, dindirindín.
¡Es por demás!
Sube, sube un poco más.
Dendén, dendén, dindirindín.
¡Muy bien está!

Ande pues, nuestro apellido,
el tañer con el cantar
concordes en alabar
a Jesús rezién nacido.
Dindirindín, dindirindín.
Bendito el que ha venido
a librnos de agonía.
Bendito sea este día

que nació el contentamiento.
Remedió su advenimiento
mil enojos.
Dindirindín, dindirindín.
Benditos sean los ojos
que con piedad nos miraron
y benditos, que ansí amansaron
tal fortuna.

José de San Juan. ¡A la fiesta, zagales!

¡A la fiesta zagales dichosos,
al sainete pastores alegres,
que con músicas forma este valle
en obsequio del sol que amanece.

A la fiesta, al aplauso, al sainete,
zagales pastores alegres, dichosos,
que ya empezar quiere.

Una serenata Amor represente,
pues nace al sereno del cano diciembre,
A la fiesta, que es fiesta del hombre
el ver que al abismo su traza estremece.

Tres sacras personas formarla pretenden,
y en una que baja las tres resplandecen.
A la fiesta, que de hombre vestido,
hoy sale a las tablas de un pobre pesebre.

Sainete del mundo es ver cómo tiembla,
Luzbel, que no logra saber lo que teme,
y acechando con miedos y estragos,
venga en la sangre de los inocentes.

A la fiesta, zagales dichosos,
al sainete, pastores alegres,
que con músicas forma este valle
en obsequio del Sol que amanece.

Copla:

Aquel sacro ingenio, autor excelente,
de cielos y tierra, formó en una imagen
el más soberano poema viviente.

Pero en él cayendo un borrón aleve,
le borró la gracia y no hubo carácter
que bien se leyese.

Joan Cererols. Serafín que con dulce armonía

Serafín que con dulce armonía,
la vida que nace requebrando estás,
cántale glorias mirándole en penas
que amante y quejoso, su alivio es un ¡ay!

Tan fragantes, lucientes y bellas
en cielo y en tierra distantes se ven,
las estrellas vestir de colores,
las flores brillar y las selvas arder.

José de San Juan. Xácara de los Reyes

Una noche que los Reyes hallar logran a su Dios,
¿Cómo Anton no hay xacarilla?
Hu, hu, hu, ya no hay Antón.
¿Qué es hu, hu?
que refunfuño,
¿y por qué?
por sí o por no.
Pues sepamos
¿qué hay que sepan?
El motivo y la razón,
hu, hu, hu, pues si lo digo,
sabrán tanto como yo.

Es preciso en tal noche como ésta,
que es todo alegría, no haber desazón.

Hu, hu, hu, pues si yo veo tan sin razón,
soberbio el hombre y humilde un Dios,
no es preciso estar un hombre, hu, hu, hu,
de malísimo humor, hu, hu hu.

Dices bien y es bueno el tema.

José de San Juan. De repiques de campanas

De repiques de campanas,
aunque hay hecho mucho ya,
le quedó algo que hacer nuevo
de Belén al sacristán.

Oid zagalejos, oídme tocar.
Oid zagalejos, oídle tocar.

Al alba en María que ilustra el portal,
dan, dan, dan, dan, dan.
ya muerto en la culpa al mísero Adán.
Dilón, dilán.

Oídme tocar, que al ver cómo el niño le redimirá,
y en un Viernes Santo hoy nace a espirar,
mezclando el repique con el lamentar.
Din, din, din, din, dilán.

Dirán las carracas: carrá, carracrá.
Uniéndose todo a un mismo compás,
a muerto, a repique, cuaresma y festejo
las voces dirán: dilindin, dilán.

Esta confusión tiene novedad,
día, que en mundo la más alta hay,
como nacer hombre niño que es deidad.
Oid zagalejos, oídos tocar.

Copla:
Tocóse el alba en María,
preservada antes de Adán,
para Madre de Dios hombre,
sin la mancha original.

Fitxa artística i biografia

CANTORÍA

Inés Alonso i Victoria Cassano, *sopranos*

Oriol Guimerà, *alto*

Jorge Losana, *tenor*

Lluís Arratia i Víctor Cruz, *baixos*

Ignacio Ramal i Pablo Albarracín, *violins*

Marc de la Linde, *viola de gamba*

Jeremy Nastasi, *viola de mà*

Joan Seguí, *orgue*

Jorge Losana, *director*

CANTORÍA

Cantoría és un quartet vocal especialitzat en la interpretació de polifonia vocal del Renaixement ibèric. La frescor, la joventut i la proximitat s'han convertit en trets distintius de les interpretacions d'aquesta agrupació, que comença a construir una notable carrera nacional i internacional.

Nascut a l'Escola Superior de Música de Catalunya, Cantoría pren forma en el RESSONS Festival Internacional de Música Antiga de Sierra Espuña (Múrcia) durant l'estiu de 2016. Van ser seleccionats per EEEmerging+ (2018), un programa europeu de cooperació per al foment d'ensembles emergents, on van guanyar el Premi del públic del Festival d'Ambronay i van ser triats per a continuar en el projecte durant tres anys més (2018-2021). També han enriquit la seva experiència participant en les residències artístiques de l'International Young Artists Presentation d'Anvers (2017), la Cité de la Voix de Vézelay (2018), Ghislirimusica de Pàvia (2019), Händel-Festspiele de Göttingen (2019), National Forum of Music de Wroclaw (2020), National Center of Early Music de York (2021), així com en projectes com MusaE (2018 i 2019), el circuit FestClásica (2019), Joventuts Musicals de Catalunya (2020), que els ha portat a actuar a l'Auditori de Barcelona, al Festival de Torroella de Montgrí o a l'Hospital Sant Pau de Barcelona.

Les seves actuacions en els festivals MA Bruges, AMUZ d'Anvers, A Cappella Festival de Leipzig, Via Aeterna del Mont Saint-Michael o Monteverdi Festival de Cremona suposen una línia de continuïtat respecte a les seves presentacions anteriors en altres destacades institucions com el Museu del Prado de Madrid o la Biblioteca Nacional de Catalunya.

El 2022 van publicar el seu primer CD, dedicat a les Ensaladas de Mateu Fletxa, que va rebre premis de la crítica tan importants com el "Diapasó Découverte", el "Melómano de Oro" i el Preisdel Schallplattenkritik.

Actualment, Cantoría compta amb el suport d'Acció Cultural Espanyola, de l'Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música (INAEM) i de l'Instituto de las Industrias Culturales y las Artes de Murcia (ICARM).

inaem
INSTITUTO NACIONAL DE LAS ARTES ESCÉNICAS Y DE LA MÚSICA

AMBONAY
CENTRE CULTUREL DE RENCONTRE

Tast gastronòmic

El Rosal - elrosal.cat

Ecomercaderet - ecomercaderet.cat

Torrans Vicens - vicens.com

Amb el suport de:

Amb la col·laboració especial de:

Amb la col·laboració de:

Amb l'ajut de:

Cots i Claret · Oliva Torras · Alapont · Òptica Jané · La Mare Cultural · Instal·lacions AGEC · Oli Migjorn · Farmàcia Mª Teresa Comas Riu Farmàcia Òptica Casas · Òmnium Segarra · Gestoria Mas Solsona · Tegecom · Fòrumgestió Assessors · La Farga del Solsonès · ARTA Estany 2011 · Constructora de Solsona · Òmnium Segarra · Vidres Solsona · VAS · Tallers Ballús · Espar Sala · Knauf · Tèxtil Olius Koobin · Constructora del Cardoner · Fruits Taribó · Carnisseria Solvi · Càmping La Ribera · Antiga Casa Magí · Restaurant El Miracle Allotjaments El Miracle · Hotel Sant Roc · Hotel Bremon · La Mare de la Font · La Garriga de Castelladral · Càmping El Solsonès · Konvent Urbi Apartaments · Casa d'Espiritualitat del Miracle · Hostal de Pinós · Ke Diví restaurant · Acústic Barna · Amics de Vergós Guerrejat Associació Riubrogent · Associació Amics de Coaner · Associació Pro Retaule de Salelles · Associació de Veïns de Salelles

Productors:

Cervesa La Pirata · Cafès Gener–November Tea · Flequers de Cardona · EssènciesCat · El Rosal · Ecomercaderet · Torrons Vicens Celler Grau i Grau · Restaurant Casal de Castelltallat · Horta de cal Cinto · Celler Fargas-Fargas · Forn Jorba · Giulio Bulloni · Oli Migjorn Làctics Saborit · Caseus Afinadors · Forn Coma · Celler Abadal · Chocolate Factory · Celler Clos Dominic · Forn cal Pius · Inés Rosales Que rebenti la Baells · Especialitats Viñas · Restaurant Corpus · Forn l'Espurna · Vins - cava Piteus · Forn · Pastisseria Camps · Biolord Rostisseria Romina · La Fornera de Biosca · Celler Comalats · La Garbiana · L'Olivera · Cerveses La Vella Caravana · La Solsonina · Verit Fruit · Casa Dalmases · Aya Cacao · Eixarcolant · Pastisseria Flor de Neu · Celler Collbaix · El Moli

Mitjans col·laboradors:

